

KADROCLAR, SOVYETLER BİRLİĞİ'Nİ ELEŞTİRİYOR

16 Ocak 2026

Yıldırım Koç

Şevket Süreyya ve Kadro'nun diğer yazarları, eski TKP'nin Sovyetler Birliği ve Komintern'le olan bağılılık ve bağımlılık ilişkisini iyi biliyorlardı. Türkiye'nin devlet olarak Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler içinde olduğu, Sovyetler Birliği'nden uygun koşullarla kredi alıp fabrika yaptığı koşullarda, Kadrocular Sovyetler Birliği'nde yaşanan baskılar hakkında herhangi bir eleştiride bulunmadılar. Özellikle Başbakan İsmet İnönü'nün 28 Nisan – 10 Mayıs 1932 günleri bir heyetle birlikte Sovyetler Birliği'ne yaptığı ziyaret, iki devlet arasındaki ilişkilerin daha da gelişmesine katkıda bulundu.

Ancak diğer taraftan Sovyetler Birliği'ne bağlı ve bağımlı eski TKP, Mustafa Kemal Paşa ve Kemalist Devrim aleyhinde yayınlar yapıyordu. Eski TKP'nin son derece sınırlı olan gücü nedeniyle, bu yayınların hemen hemen hiçbir etkisi olmadı.

Eski TKP üyelerinden Manu Şarfman'ın 13 Eylül 1933 tarihinde 1929 tevkifatıyla ilgili olarak Komünist Enternasyonal Doğu Sekreterliği'ne sunduğu "çok gizli" raporda, eski TKP'nin dağıttığı bildirimler konusunda şu değerlendirme yapıyordu: "Bizim yazılı propagandamız neredeyse tamamıyla, elden ele geçmeyen, çoğu durumlarda adeta sokaklara atılan ve birkaç saat sonra polis tarafından toplatılan son derece sınırlı sayıdaki (en çok 300 nüsha) zor okunur bildirimlerle sınırlıydı. Polis karakollarındaki sorgulamalar sırasında edindiğimiz izlenim, bizim bildirimlerin başta gelen okuyucusunun, polis olduğuydu." (Akbulut, Erden (der.), *1929 TKP Davası*, TÜSTAV Yay., İstanbul, 2005;226)

Kadro'nun yayımlandığı 1932-1934 yıllarında eski TKP'nin bazı yayınlarında aşağıdaki bölümler yer alıyordu:

TKP'nin illegal olarak yayımladığı *İnkılâp Yolu* dergisinin Şubat 1932 sayısında yer alan "T.K.P.'nin Bir Senelik Fealiyet Bilançosu" yazısı şu çağrıyla bitiyordu: "Kahr olsun Kemalizm Burjuva Hükümeti, Kahr olsun istismarcılar. Yaşasın bütün dünya proleter sınıfı! Yaşasın Türkiye zahmetkeşleri ve rehberi Komünist Fırkası". (Tunçay, Mete, *Türkiye'de Sol Akımlar (1925-1936)*, C.2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009;313)

TKP Merkez Komitesi tarafından yayımlanan 1 Mayıs 1933 beyannamesinde şöyle deniyordu: "Kemalist burjuvazi Türkiye emekçilerinin kanını daha iyi emmek için memleketin siyasi istiklalini de emperyalistlere peşkeş çekmek yolunda ilerliyor."

Beyanname şu çağrılarla bitiyordu: "Yaşasın Amele-Köylü hükümeti, Yaşasın Türkiye Komünist Fırkası, Yaşasın cihan inkılabının erkânı harbiyesi-Komintern, Yaşasın yaklaşan cihan inkılâbı. Kahrolsun Kemalist burjuva diktatörlüğü." (Tunçay,C.2,2009;476, 477)

TKP Merkez Komitesi yayın organı *Bolşevik*'in 1932 yılında yayımlanmış sayısında yer alan bir yazının başlığı "Kemalist Burjuvazi Memleketi Tekrar Emperyalist Boyunduruğu Altına Sokuyor" idi. Yazı, "Kahrolsun memleketi satan Kemalist burjuvazi!" sözleriyle bitiyordu. (Tunçay,C.2,2009;446-447)

Şefik Hüsnü, Komintern yayın organının 7 Temmuz 1933 günlü sayısında yer alan "Kemalistlerin Yeni Baskı Dalgası" yazısında şunları yazıyordu: "Toprak ağalarının ve burjuvazinin çıkarlarını temsil eden Kemalist hükümet, bunun yanı sıra, emekçi halka karşı yönelen ve krizin bütün yükünü emekçilerin sırtına yıkmayı hedef alan bir dizi tedbir de almaktadır. (...) Türkiye Komünist Partisi, bütün karalamalara ve saldırılara göğüs gerecek ve Kemalist diktatörlüğe karşı mücadelesini yılmadan sürdürecektir. Türkiye Komünist Partisi, Kemalizm'in saldırılarına karşı ve işçiler ve devrimciler üzerindeki siyasi baskıların son bulması için geniş bir protesto eylemi yürütmektedir." (Şefik Hüsnü, *Komintern Belgelerinde Türkiye-5, Şefik Hüsnü, Yazı ve Konuşmalar*, Kaynak Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 1995;159, 160)

"Komintern Yürütme Kurulu'nun 20 Aralık 1933'teki 13. Genişletilmiş Plenumunda Doktor Şefik Hüsnü'nün verdiği bilgilere göre, parti bu dönemde doğrudan doğruya 'işçi köylü iktidarı' için savaş veriyor. CHP iktidarını İtalya'daki 'faşist iktidar' tipinden bir iktidar olarak görüyor. Halkı iktidarla hesaplaşmaya çağırıyor." (Tosun, Ersin (der.), *Bilal Şen Arşiv Çalışmaları*, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2019;24)

Kadro Dergisi, eski TKP'nin Türkiye kamuoyunda hiçbir yansıması ve etkisi olmayan bu açıklamalarını hiç ele almadı. Ancak Sovyetler Birliği'nin sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin halklarına karşı tavrını uygun bir dille eleştirdi.

Şevket Süreyya'nın, Komintern ve onun bir bölümü ("seksiyonu") olan eski TKP ile anlaşmazlığının temelinde, sömürge ve yarı-sömürge halklarının anti-emperyalist mücadelesine verilen önem yatıyordu. Şevket Süreyya, dünyada emperyalizmi ve kapitalizmi geriletecek gücün, sömürge ve yarı-sömürge ülke halklarının "sosyalizme yönelik kapitalist olmayan yol"dan ilerlemeleri olduğu düşüncesindeydi. Halbuki Sovyetler Birliği, 1919 yılında bu halkları görmezden gelip, Avrupa'da işçi sınıfının başarılarına odaklanmıştı. Bu strateji başarısızlıkla sonuçlanınca, 1920 yılından itibaren sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin halklarını, Sovyetler Birliği'nin dış politikasının bir aracı olarak kullanmaya başlamıştı.

KADRO yazarlarının bu konulardaki eleştirilerine ilişkin bazı örnekler aşağıda sunulmaktadır

"Bu suretle Milli Kurtuluş hareketleri, Sosyalist ihtilâlin ve İhtilâlcî Sosyalizmin önderleri için, ilk defa olarak hukuki bir dava olmaktan çıkıyor, fakat bu sefer de, Proletaryanın Enternasyonal sınıf mücadelesinin peyki ve Proletarya İnkılâbının bir yedek gücü, bir rezervi haline getiriliyordu.

"Bu görüşe göre, Milli Kurtuluş hareketlerinin demek ki en ileri vazifesi, Şark milletlerinin Emperyalizme karşı yapacakları isyan ve ayaklanmalarla, Garp memleketlerinin, hem ham madde üreticisi, hem de Garp sanayii için pazarı olmaktan çıkarmaktır. Ham maddesiz ve pazarsız kalacak olan bu memleketlerde, geniş ve ihtilâlcî işçi hareketlerine ve dolayısıyla Cihan ihtilali'ne zemin hazırlamak oluyordu. Şarktaki istiklal mücadelelerinin, böylece sadece kapitalizmi inhilâl ettirici, dağıtıcı, yani aslında menfi veya ters yönden değerlendirilişi, ihtilâlcî sosyalist karargahın ve rehberlerin, bu hareketlerden anladıkları tek mana olarak kaldı denilebilir. Bu değerlendirmeye göre, sömürge ve yarı sömürgelerde yaşayan milletler, Batı Emperyalizminin bir rezervi, bir ihtiyat kuvveti olmaktan çıkarak Batı proletaryasının veya daha doğrusu cihan ihtilâli karargâhının bir ihtiyat ordusu haline geleceklerdi." (Şevket Süreyya Aydemir, *İnkılâp ve Kadro*, 2. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara,1968;126)

"Moskova inkılâbı, on beş seneden beri, Rusya dışındaki sınıf kavgalarını ve kavga namına çarpışan amele teşkilatını ve amele mebuslarını birer yedek kuvvet gibi kullanmış ve harici emniyetini en çok bu hesaba istinat ettirmiştir." (Burhan Asaf, "İnkılâbımızın Sesi," *Kadro*, sayı 11, Kasım 1932;34)

"Avrupa ve Amerika'da sermayenin ilk teraküm kaynakları hakkında daha böyle yüzlerce misal göstermek mümkündür. Fakat bu mahdut misallerde dahi bütün çıplaklığı ile göze çarpan hakikat, kapitalist iktisat sisteminin eli kanlı olarak doğmuş olduğudur. Avrupa ve Amerika'nın muazzam ilk sermaye terakümleri (Ursprüngliche Akkumulation) klasik ve dar görüşlü iktisatçıların zannettikleri gibi fertlerin küçük küçük tasarruflarile değil, Asya, Afrika, Cenubi Amerika gibi geniş kıtalardaki insanların hudutsuz istismar ve talanile olmuştur. Yunan ve Roma medeniyetleri nasıl esir kolları üzerinde yükseldiyse, bugün ihtişamına hayran olduğumuz Garp medeniyeti de Avrupa harici memleketlerdeki mazlum milletlerin kanı ve emeği bahasına kuruldu." (İsmail Hüsrev, "Garp'te Sermaye Terakümünde Müstemlekelerin Rolü," *Kadro*, sayı 32, Ağustos 1934;21)

Şevket Süreyya Aydemir, 1972 yılında yayımladığı bir yazısında, Komintern'in 1920 yılı Temmuz-Ağustos aylarındaki ikinci kongresinde milli kurtuluş hareketlerini Sovyetler Birliği'nin "bir peyk, bir uydu, bir yardımcı hareket" olarak algılamasına karşı çıkarak, Türkiye'ye ilişkin önerilerinin bundan nasıl farklı olduğunu şöyle anlatmaktaydı:

"Komintern, Dünya Komünist Partilerinin milletlerarası organıydı. Türkiye'de başlayan Milli Kurtuluş Hareketinin, proletaryanın dünya inkılâbı açısından yeri, bu teşkilatın 1920'deki ikinci kongresinde formüle edilmişti. Tez, milli meseleler üzerinde ve Lenin'indi. Bunu Stalin ve bir komisyon, işleyerek hazırladı. Hollandalı bir delege de, Kongre'ye sundu. O zamanın görüşleri, çağımızın şimdiki şartları ve tarihi zaruretleri içinde, elbette çok değişmiştir. Ama Kongre'deki bu Tez'e göre, Milli Kurtuluş Hareketleri, dünya proletarya ihtilalinin bir peyki, bir uydusu ve bir yardımcı hareket olarak alınıyordu. Bu havayı gayet iyi hatırlıyorum.

"Kadro hareketi ise, Milli Kurtuluş Hareketimizi ve yarın bunun izinden yürüyecek bütün milli hareketleri, bir peyk, bir tâbi, bir yardımcı hareket değil, cihan ölçüsünde müstakil ve bütün cihanın yarınki simasını değiştirecek antikolonyalist, antiemperyalist ve peyklikle, tâbiliğe karşı ayrı bir tarih başlangıcı olarak aldı. Ve

öylece formüleştirerek, prensiplerini saydı. Nitekim bu görüş, şimdi genel prensip olarak, sosyalist cephede de güçlenmektedir. Şu halde Kadro hareketi, yalnız antiemperyalist ve antikolonyalist değil, aynı zamanda, daha geniş kapsamları da olan, müstakil ve milli bir fikir hareketidir.” (Şevket Süreyya Aydemir, “Bir Fikir Hareketi Vardı,” Cumhuriyet Gazetesi, 6 Mart 1972)

Şevket Süreyya ve *Kadro Dergisi*, bağımsızlığı en temel ilke olarak kabul etmişti. Şevket Süreyya'nın ilkesi, sosyalizm ve kapitalizm dışında bir ÜÇÜNCÜ YOL değil, “sosyalizme yönelik kapitalist olmayan yol” idi. Ancak bu, bağımsız, milliyetçi ve demokratik bir sosyalizm olacaktı. Halbuki Sovyetler Birliği'nin Kızıl Ordu'nun işgaliyle kurduğu Azerbaycan gibi “Sovyet sosyalist cumhuriyetleri” bağımsız değildi, milliyetçi değildi ve demokratik değildi. Şevket Süreyya, 1928 yılı ortalarında TKP Merkez Komitesi üyeliğinden Komintern kararıyla çıkarılana kadar, Türkiye'nin Azerbaycan gibi bir ülke haline dönüştürülmesine karşı çıkmıştı. Diğer taraftan, Sovyetler Birliği'ne bağlı ve bağımlı eski TKP, “enternasyonalizm” görünümü altında Türkiye'yi Sovyetler Birliği'nin “mandası” haline getirme çabasıdaydı. Bu girişimlere TKP Merkez Komitesi üyesi olarak 1927'de, Kadro'nun ideoloğu olarak 1930'larda ve bağımsız bir sosyalist olarak 1960'larda en bilinçli bir biçimde karşı çıkan kişi, Şevket Süreyya Aydemir'di.